

Περὶ τῆς διὰ σταφυλῶν θεραπείας.

Ἐν οὐδεμιᾷ ἴσως ἄλλη ἐπιστήμῃ ἐπαληθεύει τὸ ἀεὶ μικρῶν αἰτιῶν μεγάλα ἀποτελέσματα τοσοῦτον ὅσον ἐν τῇ ἱατρικῇ. Καὶ τῷ ὄντι πολλάκις ἐν τῇ ἱατρικῇ τὰ ἐλάχιστα αἰτία ἐπιφέρουσι μεγάλα ἀποτελέσματα· πταρμός τις π. χ., γέλως, εὐκολος ἢ δύσκολος ἀπόχρεμψις τοῦ σιέλου, κατάκλισις τις τοῦ ἀρρώστου ἀνὰ ἄνθρωπος ἢ κατὰ ἄνθρωπος, πρὸς τὰ δεξιά ἢ πρὸς τ' ἀριστερά, μετακίνησις τις ἀτήμαντος ἄλλως καὶ ἐπουσιώδης ἀπὸ τοῦ ἐνὸς δωματίου τῆς οἰκίας τοῦ ἀρρώστου πρὸς τὸ ἕτερον, ἢ ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑτέραν, ἢ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς μέρους τῆς κλίνης αὐτοῦ πρὸς τὸ ἕτερον, εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐπιφέρωσιν ἢ τὸν θάνατον ἢ τὴν ἀνάρρωσιν καὶ τὴν ἐντελῇ ὑγείαν τοῦ ἀρρώστου· ὥστε δικαίως σήμερον θεωρεῖται ὡς μέγας ἱατρός, οὐχὶ ὁ μέγας χειρουργικὰς ἐγχειρήσεις πράττων ἢ ὁ ἥρωϊκὰ φάρμακα μεταχειριζόμενος, ἀλλὰ μόνον ὁ σοφῶς καὶ ὅσον ἔνεστι ταχέως καὶ ὅσον ἔνεστιν ἐντελῶς καὶ ὅσον ἔνεστιν ὀλιγοδαπάνως καὶ ἀπλῶς θεραπεύων τοὺς πάσχοντάς του, ἔστω καὶ δι' ἐνὸς ἀπλοῦ ποτηρίου ὕδατος, ἔστω καὶ διὰ τινος καλῆς συμφοῦλης, ἢ καὶ δι' ἀπλοῦ τινος ἀστεΐσμου.

Ἡ διὰ τῶν σταφυλῶν λοιπὸν θεραπεία ὅσον χυδαία καὶ δημώδης καὶ παράδοξος ἴσως ἂν ἤθελε θεωρηθῇ ὑπὸ τινων ἐξωχολογῶν ἱατρῶν τῆς Ἀνατολῆς, συνειθιζόντων νὰ θεραπεύωσι τοὺς ἀρρώστους των καὶ διὰ μόσχου καὶ καστορίου, καὶ διὰ δακτυλιδίνης καὶ βερατρίνης, καὶ δι' ἰνδικῶν καὶ διὰ κινεζικῶν φαρμάκων, πιεζόμεν ἀδισάκτως ὅτι ὑπὸ τοῦ νοήμονος τοῦλάχιστον λαοῦ τῆς Ἑλλάδος δὲν θέλει θεωρηθῇ οὔτε ἀνεφάρμωστος, οὔτε λίαν δαπανηρὰ, οὔτε ἀνεπιτυχῆς, ὅταν μάλιστα γείνη καταλλήλως ἢ χρῆσις αὐτῆς. Διαβεβαίουμεν δὲ τοὺς δισπιστοῦντας, ὅτι διὰ τῶν σταφυλῶν καὶ διὰ καταλλήλου τινος διαίτης ὑποσχόμεθα νὰ θεραπεύσωμεν ἐντελῶς καὶ πάντῃ ἀκινδύνως καὶ λίαν ὀλιγοδαπάνως πᾶσαν οἴαν δὴ ποτε ἐκ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίως συνήθων μελαγχολικῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀναγκάζουσι τινὰς μὲν τῶν βαθυπλούτων πασχόντων νὰ πίπτωσιν εἰς τὸν Τάμεσιν· τινὰς δὲ ἄλλους νὰ κρεβῶνται μὲ τὰς ἰδίας αὐτῶν χεῖρας ὡς σταφυλαί, ἵνα δώσωσι πέρας εἰς τὰ δεινὰ τοῦ βίου των· ἄλλους νὰ πετῶσι διὰ πιστολίου τὰ μυελὰ των εἰς τὸν ἀέρα· καὶ ἄλλους νὰ

σφάζονται ζυριζόμενοι, ἢ νὰ λαμβάνωσιν ἐκουσίως καὶ ἐν γνώσει τὰ δραστηριώτερα δηλητήρια, ἢ ἀπέλθωσιν, ὅσον ἔνεστι τάχιον, ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου εἰς τὴν αἰωνιότητα.

Καὶ εἶναι ποτὲ δυνατόν αἱ σταφυλαὶ νὰ ἔχωσι τοιαύτην πολύτιμον ιδιότητα ; Καὶ διατί λοιπὸν δὲν μεταχειρίζονται αὐτὰς πρὸς ἰασίν των οἱ τοσοῦτον δεινῶς πάσχοντες ἐκ μελαγχολίας πλούσιοι, οἵτινες ἐνίοτε διὰ νὰ φέρωσι καὶ γευθῶσιν ἐν προῖδν τῆς Ἰνδίας, δαπανᾷσι μυριάδας λίρῶν στερλινῶν ; Διὰ νὰ ἰαθῇ ῥιζικῶς νόσημά τι, ἀνάγκη πᾶσα νὰ γείνη πρότερον ἢ διάγνωσις αὐτοῦ· διὰ νὰ πεισθῇ δὲ ὁ πλούσιος μελαγχολικὸς ὅτι πάσχει μελαγχολίαν, προσελθοῦσαν ἕνεκα τῆς ἀμέτου ἐκπληρώσεως πάσης ἐπιθυμίας του, πρέπει νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῆς. Ἀλλ' οἱ πάσχοντες μελαγχολίαν, συνήθως ἀγνοοῦσι καὶ αὐτὴν τὴν λέξιν στέρησις ἢ ἔλλειψις. Πῶς θέλετε λοιπὸν ὁ οὐδέποτε αἰσθανθεὶς τὴν στέρησιν ἢ ἔλλειψιν πράγματός τινος νὰ αἰσθανθῇ τὴν στέρησιν ἢ ἔλλειψιν τῆς διαβολίας του ; καὶ μάλιστα ἂν αὗτος τύχη νὰ ἦναι ἐκ τῶν λίαν ἐγωϊστῶν ἀνθρώπων ; Πῶς θέλετε νὰ αἰστανθῇ ὁ ὀλβιος, ὅτι ἡ στέρησις ἢ ἡ μὴ ἐκπλήρωσις ὅλων τῶν ἀφροδισίων ἡδονῶν, π. χ. εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας ; ὅτι ὁ μέχρι κοπώσεως περίπατος ἢ ἡ σωμασκία εἶναι ἀναγκαῖα πρὸς πέψιν τῶν ἐν τῷ σώματι περιπτωμάτων ; ὅτι ὁ παρὰ τεταμένους ὕπνος ἀποναρκῶνει τὸ λογικόν ; ὅτι ὁ ἐκ τῶν παιγνιδίων καὶ τῶν λοιπῶν διασκεδάσεων μετασχηματισμὸς τῆς νυκτὸς εἰς ἡμέραν εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν ; πῶς θέλετε, λέγομεν, νὰ αἰστανθῶσι τινὲς τούτων ἅπαντα ταῦτα, ἐν ᾧ ἐν αὐτοῖς ἐγεννήθησαν καὶ ἐν αὐτοῖς ἀνετράφησαν ;

Καὶ εἶναι ἄρα γε εὐκόλον νὰ πείσῃ τις μονομανῇ φρονοῦντα, ὅτι ἄνευ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν ἀγαθῶν δὲν δύναται νὰ ζήσῃ ἄνθρωπος ; Οἱ γεννώμενοι λοιπὸν ἐν τῷ πλούτῳ, ἐν ταῖς ἡδοναῖς καὶ ἐν τῇ ἀμέσῳ ἀπολαύσει πασῶν τῶν ἐπιθυμιῶν των εἶναι δύσκολον πρᾶγμα νὰ αἰστανθῶσι τὴν ἔλλειψιν τοῦ νοός των καὶ ἔτι δυσκολώτερον νὰ αἰτήσωσι τὴν θεραπείαν ταύτης, καὶ ἀσυγκρίτως δυσκολώτερον νὰ πεισθῶσιν, ὅτι αἱ σταφυλαὶ π. χ. ἢ τυχαῖόν τι καὶ ἔκτακτον περιστατικόν, ἀναγκάζον αὐτοὺς νὰ μεταβάλλωσι τὸ εἶδος τοῦ βίου, καὶ ἰδίως νὰ αἰστανθῶσι τὴν ἔλλειψιν πράγματός τινος, εἶναι ἱκανὰ νὰ θεραπεύσωσι τὴν μελαγχολίαν των καὶ ἐντεῦθεν προέρχεται ὅτι πλεῖστοι μελαγχολικοὶ, καίτοι δυνάμενοι νὰ θεραπευθῶσι δι'

ἀπλουστάτων πραγμάτων, ἐνίοτε μάλιστα καὶ διὰ τινος αἰχμαλωτίσεως π. χ. ὑπὸ τῶν ληστῶν, καταλήγουσιν ὅμως τὸν βίον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν δι' αὐτοχειρίας, ἐνίοτε δὲ διὰ μονομανίας ἢ καὶ διὰ μαρτυροῦ καὶ ἀτροφίας. Ἄλλως ἂν μὴ λησμονήσωμεν τὸ κοινὸν μὲν καὶ τετριμμένον ἀλλὰ λίαν σοφὸν λόγιον «κάθε τόπος καὶ ζακόνι κάθε μαχαλᾶς καὶ τάξεις»· τουτέστιν ἕκαστος τόπος ἔχει τὰς συνηθείας του καὶ ἐκάστη συνοικία τὰς ἑξεις της, καὶ τὸ ἔτι σοφώτερον αἰ *χιδῶ* παροικήσεις, ὑποσκάειν μαθήσεις· ὁ γεννηθεὶς δὲ καὶ ἀνατραφεὶς ἐν τῇ τρυφῇ καὶ ταῖς ἀναπαύσεσιν, ὁ μεταχειριζόμενος ὡς ποτὰ μόνον τὸ τέτον ἢ τὸν ζῦθον, ἢ τὸ πόρτερι, ὁ ὑπὸ τῶν γονέων του διδασκόμενος ὅτι μόνον τὰ παραγγελλόμενα ὑπὸ τῶν ἱατρῶν πολύτιμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φάρμακα θεραπεύουσι τὰς νόσους, εἶναι ἀδύνατον νὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ κακουχία τις, ἢ ἀλλαγὴ τοῦ βίου του, καὶ ἰδίως ἢ χρῆσις τῶν σταφυλῶν εἶναι ἱκανὰ νὰ ἰάνωσι τὴν μελαγχολίαν του. Ἀλλ' οὐχ ἦττον ἢ διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπεία σήμερον εὐτυχῶς εἶναι ἀνεγνωρισμένη εἰς πολλὰ μέρη τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, καὶ θεωρεῖται μάλιστα πολύτιμος ἐπὶ πλείστων σπουδαιοτάτων χρονίων παθήσεων.

Εὐτυχῶς δὲ δὲν εἰμεθα οὔτε ἡμεῖς οἱ πρῶτοι, οἵτινες θὰ πραγματευθῶμεν περὶ αὐτῆς, οὔτε ἡμεῖς οἱ πρῶτοι, οἵτινες θὰ τὴν εἰσαξώμεν ἐνταῦθα ὡς ἱάμα, ἢ ὡς ἀναληπτικὸν ἢ ὡς παχυντικὸν βοήθημα. Παραλείποντες δὲ τοὺς προγενεστέρους συγγραφεῖς, μνημονεύομεν ἐνταῦθα τοὺς μετὰ τὸν Γαληνόν, ὅστις ἐν τῷ περὶ δυνάμεως τροφῶν βιβλίῳ δευτέρῳ λέγει τὰ ἑξῆς περὶ ιδιότητος τῶν σταφυλῶν. «Τοῦ μὲν οὖν τρέφειν αὐτὰς μέγιστον σημεῖον οἱ φυλάττοντες τὸν καρπὸν τῶν ἀμπέλων, πρὸςθίοντες μὲν ἐν δύο μηνσὶν οἷα φυλάττουσι μόνον διὰ παντός ὑτὰ σῦκα μετὰ τῶν σταφυλῶν, ἢ που καὶ βραχύ τι παρατιθέμεντες ἄρτου, πλαινόμενοι δ' ἱκανῶς, οὐ μὴν ἰσχυρά γε καὶ ὑπυκνὴ ἢ σὰρξ ἢ ἐξ αὐτῶν γινομένη, καθάπερ ἢ ἐκ τῶν κρεῶν, ἀλλὰ καὶ χαύνη καὶ πλαδαρά, διὸ καὶ ταχέως προστέλλεται, παυσαμένης τῆς ἐδωδῆς» (1).

Καὶ ὁ μὲν Γαληνὸς περιγράφει ἐνταῦθα σαφῶς τὴν θρεπτικὴν καὶ παχυντικὴν ιδιότητα τῶν σταφυλῶν. Νεώτεροι δὲ συγγρα-

(1) Ἰδε Γαλλ. περὶ τροφ. δυνάμ. τόμ. 5'. βιβλ. 6'. σελ. 573—574 ἐκδ. Kuhn,

φεῖς θεωροῦσιν αὐτάς ὡς βελτιούσας καὶ ἐκκαθαρίζουσας τὰ ὑγρὰ, καὶ ὡς συντελούσας μεγάλως εἰς τὴν ἀνάρρωσιν (1). Ὁ δὲ Κύριος Καρριέρος (Carriere) θεωρεῖ αὐτάς καὶ ὡς ἴαμα κατὰ τεσσάρων κατηγοριῶν νοσημάτων.

α) Κατὰ τῶν χρονίων διαρροϊῶν, τῶν προσεχομένων ἔνεκα καταρρώδους ὑπερεκρίσεως τοῦ ἐξησθημένου πεπτικοῦ σωλῆνος.

β) Κατὰ τῆς πληθώρας καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἐμφράξεων τῶν σπλάγχνων τῆς κάτω κοιλίας, οἷον τοῦ ἥπατος, τοῦ σπληνός καὶ τῶν μεγάλων αἰμορροϊδικῶν ἀγγείων.

γ) Κατὰ τῶν δυσκρασιῶν ἐν γένει, οἷον χοιράδων, φυματώδους φθίσεως, ἀρθρίτιδος καὶ πάντων τῶν νοσημάτων τοῦ δέο-
ματος.

δ) Κατὰ τῶν λεγομένων ὑποσθενικῶν νευρώσεων, τῶν προσε-
χομένων εἴτε ἐξ ἰδιοσυγκρασίας εἴτε ἐξ ἄλλης τινὸς διαταράξεως τοῦ ὁργανισμοῦ (2).

Ὁ δὲ διάσημος καθηγητὴς ἡμῶν Κύριος Σχομέλης εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοῦ σύγγραμμα ἀπερὶ δυσπεψιῶν» θεωρεῖ τὰς σταφυλὰς ὡς ἐν βοήθημα ἰσχυρὸν κατὰ τῶν δυσπεψιῶν ἐν γένει, ἰδίως μάλιστα, ὅταν ἡ χρῆσις τῶν ὠπωρῶν τούτων συνο-
δεύηται καὶ μὲ τὴν λοιπὴν κατάλληλον δίαιταν καὶ γυμναστι-
κὴν καὶ κατ' ἐξοχὴν μὲ τὴν ψυχαγωγίαν τοῦ ἀρ' ὥστου (3). Ταῦτα δὲ, εἶναι ἱκανὰ, νομίζομεν, νὰ πείσωσι τοὺς διστάζοντας ὅτι ἡ διὰ σταφυλῶν θεραπεία οὔτε τυχαία εἶναι οὔτε ἀναξία τῆς προσοχῆς τῶν μεγάλων ἱατρῶν.

Τοῦτο δὲ ἐξάγεται πρὸς τούτοις καὶ ἐκ τῶν συστατικῶν στοι-
χείων τῆς σταφυλῆς. Παραλείποντες δὲ ὡς ἀλλοτρίας τοῦ σκο-
ποῦ ἡμῶν τὰς λεπτομερεῖς χημικὰς ἀναλύσεις τῶν στοιχείων
τούτων, ἀρκούμεθα μόνον νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ σταφυλὴ, διαίτητι-
κῶς ἢ ἱατρικῶς ἐξεταζομένη, σύγκειται ἐκ τεσσάρων στοιχείων
τῶν ἐξῆς.

(1) *Œde Esquisse de bromatologie et de pomatologie à l'usage des malades par le docteur Wildberg.*

(2) *Œde Les Cures de petit-lait et de raisin par le Docteur Carrière σελ. 183,*

(3) *Œde Chomel des dyspepcies σελ. 234. Paris 1857.*

Πρῶτον ἐκ τοῦ φλοιοῦ ἢ τοῦ στεμφύλου, τοῦ χρησιμεύοντος εἰς τὰς σταφυλὰς τρόπον τινά, ὥσπερ τὸ δέριμα ἢ ἐπιδερμὶς εἰς τὰ ζῶα· γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι ὁ φλοιὸς τῶν ἐκλεκτῶν μάλιστα σταφυλῶν εἶναι λεπτότατος καὶ εὐπεπτος, τινῶν μάλιστα τούτων εἶναι καὶ ἀρωματικός· δεύτερον συστατικὸν στοιχείον τῶν σταφυλῶν εἶναι τὸ φυτικὸν λεύκωμα ἢ γλεῦκος· τρίτον τὸ ζάκχαρι, καὶ τέταρτον, διάφορα φυτικά ὀξέα, ἐν οἷς ὑπάρχει βεβαίως καὶ ἱκανὴ ποσότης ὀξυδωμένου σιδήρου.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ φλοιοῦ ἢ τοῦ στεμφύλου δὲν πρέπει γὰρ γεῖνη πλειότερος λόγος ἐνταῦθα, διότι παρ' αὐτοῦ οὔτε βλάβηται οὔτε ὠφελείται ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμός· ὡς ἐπουσιῶδες ἐπίσης πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ φυτικὸν λεύκωμα ἢ γλεῦκος διότι καὶ τοῦτο ναι μὲν πέπτεται εὐκόλως ὑπὸ τῶν πεπτικῶν ὀργάνων, ἀλλὰ δὲν διατρέφει ἀναλόγως τὸν ὀργανισμόν· τοῦναντίον μάλιστα ἡ διαρκὴς χρῆσις μόνον οὐσιῶν, ἔχουσιν μεγάλην ποσότητα φυτικοῦ λευκώματος, συντελεῖ εἰς ἐξασθένησιν τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὐσιῶδες δὲ στοιχείον τῆς σταφυλῆς εἶναι τὸ ζάκχαρι· γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι τὸ ζάκχαρι εἶναι οὐσία οὐχὶ μόνον εὐπεπιωτάτη, ἀλλὰ καὶ λίαν θρεπτικὴ, τούτου δὲ ἔνεκα οἱ κατὰ κόρον μεταχειριζόμενοι τὰ γλυκύσματα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σαρκωδέστατοι· ἅπαντα δὲ τὰ φυτικά ὀξέα, τὰ περιεχόμενα ἐν ταῖς σταφυλαῖς, ὅταν αὐταὶ ᾔναι ὥριμαι, καὶ ὅταν γίνηται κατάλληλος χρῆσις αὐτῶν, συντελοῦσι θαυμασίως, τὰ μὲν ἵνα διεγείρῃσιν τὴν ὀρεξιν, τὰ δὲ ἵνα ἐπιταχύνῃσιν τὴν πέψιν, ἄλλα ἵν' ἀποβληθῇσιν ταχύτερον τοῦ ὀργανισμοῦ τὰ περιττώματα, καὶ ἄλλα, ἵνα προσθέσωσι δυνάμεις εἰς αὐτόν. Τούτων δὲ τῶν στοιχείων ὅλων ἡ ἀνάμιξις ἐν τῇ ὥριμῃ σταφυλῇ, ἀποτελεῖ καὶ τροφὴν εὐάρεστον καὶ γλυκυτάτην καὶ ἱκανὰ ἀξιόλογον κατὰ τινων νοσημάτων.

Καὶ τὰς μὲν χρονίους διαρροίας, τὰς προερχομένας ἔνεκα καταρρώδους ὑπερεκρίσεως τοῦ ἐξησθενημένου πεπτικοῦ σωλήνος, θεραπεύει ἡ τῶν σταφυλῶν χρῆσις, διότι αὕτη, ἐνδυναμώνουσα τὸν ἐξησθενημένον πεπτικὸν σωλήνα, παύει φυσικῶς τὴν ἔνεκα χαυνότητος καταρρώδη ὑπερέκρινσιν αὐτοῦ· κατὰ τῶν τοιούτων δὲ νοσημάτων ὠφελιμώτεροι εἶναι αἱ σαρκώδεις καὶ ἀρωματικαὶ σταφυλαί, οἷον τὰ ἐν Ἠπείρῳ λεγόμενα *κορτοκλάδια*, ἢ τὰ ἀλλαχοῦ τραγανά, ἢ τὰ μωσχάτα, ἢ τὰ *κορίνθια* ἢ *ἀστονύχια*, τὰ λευκά ἢ τὰ μέλαινα, ἢ τὰ *σερίκη*, ἢ τὰ *καριστινά* ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃσιν τὸν φλοιὸν λεπτὸν καὶ εὐσχηστον, καὶ νὰ συνοδεύηται ἡ

χρήσις αὐτῶν καὶ δι' ἄλλης καταλλήλου διαίτης, συντελούσης εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς διαφορήσεως τοῦ δέρματος. Ἐνταῦθα κατάλληλον θεωροῦμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι μετὰ τὴν χρῆσιν τῶν σταφυλῶν, ὁ ἄρρωστος καλὸν εἶναι νὰ λαμβάνῃ χλιαρόν τι ἀρωματικὸν ἔγχυμα φιλήρας, ἢ ἀνίσου, ἢ ἀνθέων ἀκτῆς (κουφοξυλίας) ἢ ἡδυόσμου, ἢ καὶ χαμαιμήλων· ἐν τῷ ἐγγύματι δὲ τούτῳ καλὸν εἶναι νὰ ἐγγέωνται καὶ σταγόνες τινὲς ἀρωματικοῦ τινος οἰκοπνεύματος, οἷον τοῦ λεγομένου ρουμίου, ἢ τοῦ διὰ μαστίχης ἢ τοῦ διὰ θανίλης οἰκοπνεύματος· διὰ τοῦ τρόπου τούτου πρῶτον μὲν αὐξάνεται ἡ διαφορήσις τοῦ δέρματος, ὅσον δὲ αὐξάνεται αὕτη, τόσον ἐλαττοῦται ὁ κατάρρους τῶν ἐντέρων· κατὰ δευτέρον δὲ λόγον προλαμβάνονται αἱ συνήθως ἀναπτυσσόμεναι μετὰ τὴν χρῆσιν τῶν σταφυλῶν ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῇνι φῦσαι, τὰ αἲρια, ἢ ἐξέρχονται ταῦτα εὐκολώτερον ἀπὸ τῶν ἄνω ἢ ἀπὸ τῶν κάτω.

Κατὰ δὲ τῆς πληθώρας τινὸς τῶν ὀργάνων τῆς κάτω κοιλίας ἡ χρῆσις τῶν σταφυλῶν συντελεῖ μεγάλως ὡς ἐπιταχύνουσα ἐν γένει καὶ ευκολυνουσα τὴν κυκλοφορίαν. Ἰνα δὲ πεισθῶμεν περὶ τούτου, ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι αἱ σταφυλαί, ὡς ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτῶν στοιχείων, παρ' ὅλων ἐν γένει τῶν ἱατρῶν ἐθεωρήθησαν ἀείποτε οὐχὶ ὡς ψυκτικαί, ἀλλὰ τοῦναντίον ὡς διεγερτικαί, καὶ τοῦτο εὐκόλως παρατηροῦμεν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς φύλακας τῶν ἀμπέλων, οἵτινες πρὸ μὲν τῆς χρήσεως τῶν σταφυλῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι νωθοί, μόλις ὁμως γλυκάουσι αἱ σταφυλαὶ καὶ κάμουσι χρῆσιν τούτων, γίνονται ζωηρώτατοι. Κατὰ τῆς πληθώρας λοιπὸν τῶν σπλάγχων καὶ τῶν ἐμφράξεων αὐτῶν ὠφελοῦσιν ὡς ἐπιταχύνουσαι καὶ διευκολύνουσαι τὴν κυκλοφορίαν ἐν γένει· διεγερθείσης δὲ ταύτης κατὰ τὸ σύνολον τοῦ ὀργανισμοῦ, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ διεγερθῇ καὶ κατὰ τὸ πληθωρικὸν ὄργανον, καὶ νὰ μὴ ἀπαλλαγῇ ἢ τοῦλάχιστον νὰ μὴ ἀνακουφισθῇ τοῦτο τοῦ πλεονασμοῦ τοῦ αἵματος.

Ἐπὶ τῆς περιπτώσεως δὲ ταύτης εἶναι προτιμότεραι αἱ πλείοτερα ὑδατιώδη καὶ ἀρωματικά καὶ ζαχαρώδη μόρια ἔχουσαι σταφυλαί, ἥγουν τὰ λεγόμενα ἐνταῦθα αὐγουλάτα, τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει λεγόμενα τσαούσια, οἱ ῥοδίται, ὁ κατὰ τὴν Ἱππερον λεγόμενος μπέκαρις, ἢ λεγομένη ντεμπίνα, τὰ ἀλλαχοῦ λεγόμενα φλέρια, ἢ σαββατιανά· ἐνταῦθα εἶναι ἀναγκασιότατα κατ' ἐξοχὴν ἢ σωμασκειᾶ· ὧ πόσοι τῶν παρ' ἡμῖν λο-

γίων, πόσοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀνωτέρων τοῦ Κράτους ὑπαλλήλων, πόσοι τῶν παρ' ἡμῖν σεβασμιωτάτων ἱεραρχῶν, πόσοι τῶν παρ' ἡμῖν δικαστῶν, πόσοι τῶν παρ' ἡμῖν ἐμπόρων ἢ τραπεζιτῶν καὶ ἐν γένει πόσοι τῶν παρ' ἡμῖν καθεστικότερα βίον διαγόντων διάγουσιν ἕνεκεν τῶν λεγομένων αἰμορροϊδικῶν ἐνοχλήσεων, τουτέστιν ἕνεκα πληθώρας τινος τῶν σπλάγγνων τῆς κάτω κοιλίας, βίον ἀβίωτον, ἐν ᾧ ἐδύναντο διὰ τῆς χρήσεως τῶν σταφυλῶν καὶ διὰ τινος ἄλλης καταλλήλου διαίτης καὶ σωμαστικής νὰ βιώσωσι βίον εὐθυμον καὶ εἰρηνικόν, βίον μάλιστα ἀσυγκρίτως παραγωγικώτερον ἐκείνου, τὸν ὅποιον διάγουσιν οἱ ἕνεκα τῶν τοιούτων ἐνοχλήσεων νωθροὶ ἢ ὀξύθυμοι, οἱ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὑπὸ τὸ πρῶμα τῆς μελαγχολίας αὐτῶν βλέποντες! Ἀλλ' οἱ πλείστοι τούτων ἢ εἶναι δύσκολον νὰ πεισθῶσιν ὅτι πάσχουσιν, ἢ εἶναι δυσκολώτερον νὰ πεισθῶσιν, ὅτι θεραπεύονται διὰ τοιούτου εὐτελοῦς καὶ χυδαίου καὶ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν εὐρισκομένου ἱάματος.

Ἐὰν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἥ-ό ποτε δυνατόν νὰ εἶχέ τις ἀπόλυτον ἰατρικὴν ἐξουσίαν, δι. ἧς νὰ ἐδύναντο νὰ ὑποβάλλῃ τινες καὶ ἀκουσίως εἰς τὴν κατάλληλον διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπείαν, ἤθελεν ἀπαλλάξει βεβαίως τὴν κοινωνίαν ὅλων ἐκείνων τῶν ἰδιοτροπιῶν, τὰς ὁποίας συνήθει ἔχουσιν οἱ μελαγχολικοὶ καὶ ὀξύθυμοι καὶ οἱ πλείστοι τῶν πασχόντων αἰμορροϊδας, διότι οἱ πλείστοι ἐκ τῶν ἐχόντων τὰ ἐλαττώματα ταῦτα, πάσχουσι πληθώραν αἵματος κατὰ τι τῶν σπλάγγνων τῆς κάτω κοιλίας θεραπευομένης δὲ διὰ τῆς χρήσεως τῶν σταφυλῶν τῆς πληθώρας, ἤθελε θεραπευθῇ συνάμα καὶ ἡ ἰδιοτροπία των.

Κατὰ δὲ τῶν δυσκρασιῶν ἐν γένει, οἷον τῶν χοιράδων, τῆς φυματώδους φθίσεως, τῆς ἀρθρίτιδος καὶ τῶν νοσημάτων τοῦ δέρματος ἢ χοῆσις τῶν σταφυλῶν ἐνεργεῖ ὡς ἐξῆς.

Ἐπὶ πάσης ἐν γένει δυσκρασίας τοῦ ὀργανισμοῦ συλλέγονται ἐν αὐτῷ ὕλαι δριμεῖαι καὶ ἐρεθιστικαί· διεγειρομένης δὲ τῆς κυκλοφορίας διὰ τῆς χρήσεως τῶν σταφυλῶν, γίνονται εὐκίνητότεραι καὶ αἱ δριμεῖαι αὗται ὕλαι, καὶ οὕτω σμικρὸν κατὰ σμικρὸν ἀποπέμπονται αὗται τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ ἀντικαθίστανται ὑπόϋλων ὑγιεινῶν, καὶ εὐκινήτων καὶ μὴ στασίμων, τὰς ὁποίας προσπορίζει εἰς τὸν ὀργανισμόν ἡ κατάλληλος χοῆσις τῶν σταφυλῶν. Καθ' ὅσον δὲ ἀποπέμπονται τοῦ ὀργανισμοῦ αἱ δριμεῖαι ὕλαι καὶ προσγίνονται ἐξ αὐτῶν ὑγιεῖναι, κατὰ τοσοῦτον ἀνα-

λαμβάνει καὶ ὁ ἄρρώστος. Ὅθεν οὐδὲν παράδοξον, ἐὰν συντελῇ
μεγάλως καὶ εἰς τὴν ἀπόκρουσιν ἢ τὴν ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ
ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀθήρητικῶν ὑλῶν, καὶ τῶν ἐκ τῶν νοσημά-
των τοῦ δέρματος ἐπιγενομένων.

Ἐπὶ τῶν νοσημάτων δὲ τούτων τὸ εἶδος τῶν σταφυλῶν
ἐκλέγεται κατὰ τὸ ἐπικρατέστερον σύμπτωμα ἢ τὴν πλέον
κατεπείγουσαν ἐνδειξίν· ἀλλὰ τοῦτο ἐνδέχεται νὰ ᾖ καὶ ἐπου-
σιῶδες ἢ καὶ ὅλως ἀδιάφορον· ἀλλ' ὅσον ἐπουσιῶδες καὶ ἀδιά-
φορον εἶναι τὸ εἶδος τῶν σταφυλῶν, τοσοῦτον ἀναγκαῖον εἶναι
νὰ μὴ λησμονῇ μὲν ὁ ἰατρός, νὰ μὴ ἀγνοῇ δὲ παντάπασι καὶ ὁ
ἄρρώστος ὅτι ἡ διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπεία εἶναι μόνον ἐν
ἰσχυρὸν βοήθημα, χρησιμεύον τὸ πολὺ ἐφ' ὅσον χρόνον διαρκεῖ
αὕτη· καὶ ὅτι ἀνάγκη πᾶσα μετ' αὐτὴν ν' ἀντικατασταθῇ δι'
ἄλλου βοηθήματος· ἀνάγκη ἐπίσης εἶναι νὰ καταβληθῇ πᾶσα
προσπάθεια, ὥστε ἡ ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπομάκρυνσις τῶν
δρυσίων καὶ ἐρεθιστικῶν ὑλῶν καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτῶν
δι' ὑγιεινῶν νὰ γίνηται ἀδιαλείπτως καὶ πέραν μάλιστα εἰ
δυνατὸν τῆς ῥιζικῆς ἰάσεως τοῦ νοσήματος, διότι ἄλλως σμι-
κρόν τι λείψανον δρυσείας ὑλῆς ἐὰν μείνῃ ἐν τῷ ὀργανισμῷ,
χρησιμεύει αὕτη ὡς ζύμη, μολύνουσα τὰς ὑγιεινὰς ὑλὰς καὶ
ἐπαυξάνουσα τὴν δυσκρασίαν.

Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀναγκαῖον εἶναι ἡ μὲν χρῆσις τῶν σταφυλῶν
νὰ παραταθῇ ὅσον ἐνεστὶ πλεονέστερον, ἀμέσως δὲ μετ' αὐτὴν νὰ
γείνη χρῆσις τοῦ θεοῦ ἢ θεούχων μεταλλικῶν ὑδάτων· ἐν
καταλλήλῳ δὲ ὥρᾳ πρέπει νὰ γείνη καὶ πᾶρα σταμένη χρῆσις
τοῦ ὀρού τοῦ γάλακτος, ἀπλοῦ ἢ μειγμένου μετὰ ὁποῦ τῆς
καπνιάς, ὥσπερ καὶ ἄλλοτε εἴτομεν τοῦτο (1)· ἐνταῦθα δὲν πρέ-
πει νὰ λησμονήσωμεν, καὶ ἰαμά τι, τὸ ὅποιον συνιστᾷ ἐνθέρ-
μως ὁ Κύριος Ἀσκληπιοῦς Ἀπολλοῦ, ἀρχισυντάκτης τῆς ἐν Παρι-
σίοις Ἰατρικῆς Ἐκδόσεως. Κατὰ τὸν διάσημον τοιοῦτον ἰατρὸν
ἡ περιεχομένη εἰς τὸ μαγειρικὸν ἅλας ὁδοῦχος σόδα συντελεῖ
πὰ μάλιστα πρὸς ἀναχαίτησιν τῆς φθίσεως, ἐὰν ὁ πάσχων αὐ-
τὴν πίνει δις ἢ τρίς τῆς ἡμέρας πεντήκοντα δραχμὰς γάλα-
κτος λευκῆς καὶ ἡμέρου αἰγός, ἐσθίουσας καθ' ἑκάστην, πρὸς
ταῖς ἄλλαις τροφαῖς, καὶ τρεῖς οὐγγίαις μαγειρικοῦ ἁλάτος· ἐκ

(1) Ἰδε Μελίσσης Ἀθηνῶν τομ. α'. σελ. 131—136.

τοιούτου δὲ γάλακτος δὲν χρησιμεύει ἄρά γε ἐπίσης καὶ ὁ ὀρρός; Τὴν πρότασιν ταύτην κάμνομεν ἐξ ἀναλογίας, διότι, ἐὰν τῷ ὄντι ὠφελῇ τὸ τῆς ἐσθίουσης μαγειρικὸν ἄλλας αἰγὸς γάλα, κατὰ μείζονα λόγον πρέπει νὰ ὠφελῇ ὁ ἐκ τοιούτου γάλακτος γενόμενος ὀρρός· ἐὰν δὲ τὸ γάλα μιᾶς τοιαύτης αἰγὸς δὲν ἀρκῇ πρὸς κατασκευὴν ἀρκούσης ποσότητος ὀρροῦ, ὁ ἄρρώστος δύναται νὰ μεταχειρισθῇ δύο τοιούτων αἰγῶν τὸ γάλα.

Ἐπὶ τῶν τοιούτων νοσημάτων τὴν διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπείαν δὲν πρέπει νὰ συνοδεύσιν οὔτε μεγάλαι σωμασκειῖαι οὔτε κόπωσις τοῦ σώματος, τούναντίον μάλιστα μόνον ὁ μέτριος περίπατος ὠρελεῖ. Ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τούτων ὁ ἄρρώστος πρέπει ν' ἀποφεύγῃ μετὰ προσοχῆς πάντα τὰ δριμύα, πάντα τὰ ἐρεθιστικά ἢ καὶ αὐτὰ πρὸς τούτοις τὰ διεγείροντα τὴν ὀρεξίν, καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ πεινᾷ μᾶλλον, ἢ νὰ ἔχῃ ὑπερπεπληρωμένον τὸν στόμαχον. Ἀναγκαῖον ἐπίσης καθίσταται ν' ἀποφεύγῃ ἅπαντα τὰ ὠμὰ χόρτα καὶ τοὺς δυσπέπτους καρπούς, νὰ μεταχειρίζηται δὲ ἀντ' αὐτῶν τὰ ἐφθά, ἢ κἄλλιον τὸν ζωμὸν αὐτῶν, ἢ τοὺς καλῶς ἐψημένους καὶ μάλιστα ζαχαρωμένους καρπούς, νὰ προσπαθῇ νὰ ἦναι πάντοτε εὐθυμὸς, καὶ οὐδέποτε νὰ ἐσθίῃ ἄνευ ὀρέξεως, οὔτε ν' ἀπομακρύνηται τῆς τραπέζης μὲ ὑπερπεπληρωμένον στόμαχον· ἀναγκαῖον καθίσταται ἐπίσης νὰ διατηρῇ αὐστηράν καθαριότητα περὶ τε τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν κλινοστρωμνὴν καὶ τὸ δέρμα· πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον φρόνιμον εἶναι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ λαμβάνῃ καὶ χλιαρὸν λουτρόν.

Κατὰ τῶν λεγομένων τέλος ὑποσθениκῶν νευρώσεων ἡ χρῆσις τῶν σταφυλῶν ἐνεργεῖ σχεδὸν ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν χρονίων διαρροϊῶν. Καθόσον ἐνδυναμοῦται σύμπας ὁ ὀργανισμὸς κατὰ τοσοῦτον ἐλαττοῦται ἡ τοπικὴ ὑποσθένεσις τῶν νευρῶν· ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τούτων τὸ εἶδος τῶν σταφυλῶν εἶναι ἀδιάφορον, ἀλλ' ὅσον ἀδιάφορον εἶναι τοῦτο, τοσοῦτον ἀναγκαῖα καθίσταται ἡ ἡθικὴ θεραπεία ἢ ἡ ψυχαγωγία τοῦ ἀρρώστου. Ἐνταῦθα τῷ ὄντι οὐδὲν φάρμακον καὶ οὐδὲν βοήθημα δύναται νὰ συντελέσῃ χωρὶς νὰ ἦναι πάντῃ ἥσυχον καὶ εὐχαριστημένον καὶ τὸ ἡθικὸν τοῦ ἀρρώστου. Καθὼς δὲ ἡ ἐλαχίστη αἰτία διαταράττει τοῦτο, οὕτω καὶ ἡ ἐλαχίστη μεταβολὴ εἴτε περὶ τὴν διαίταν, εἴτε περὶ τὴν θεραπείαν, εἴτε περὶ τὴν συνοδείαν, εἴτε καὶ περὶ αὐτὴν τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ ἀρρώστου ὑπερευχαριστεῖ αὐτόν· ὅθεν παρὰ τοῖς ἀρρώστοις τούτοις ὁ ἰατρὸς καθ' ἑκά-

την σχεδὸν πρέπει νὰ ἐπινοῇ καὶ παραγγέλῃ καὶ μεταβολὴν τινὰ
 τῶν συνήθων ἔξεων αὐτῶν· συχνάκις δὲ ἡ μεταβολὴ αὕτη εὐχα-
 ριστεῖ τὸν ἄρρώστον ἔστω καὶ ἐπὶ τὰ χεῖρονα ἂν ᾔῃαι· ἀλλοίμο-
 νον δὲ εἰς τὸν ἱατρὸν ἐκείνον, ὅστις ἤθελε περιορισθῇ νὰ θερα-
 पेύσῃ τοὺς ὑποσθενικὰς νευρώσεις πάσχοντας καὶ ἐν γένει πάν-
 τας τοὺς αἰμορροϊδικοὺς μόνον μὲ τὰς διατυπώσεις τῶν συγ-
 γραμμάτων καὶ ἄνευ τῆς ἡθικῆς ψυχαγωγίας· οἱ τοιοῦτοι ἱα-
 τροὶ καὶ πάνσοφοι ἂν ᾔῃαι, θέλουσιν ἐκκληθῇ ἀμέσως ἀπὸ τῆς
 πρώτης ἐπισκέψεως τοῦλάχιστον ὡς μικρόνες. Διὰ τοῦτο παρὰ
 τοῖς ἔνεκα καθεστηκότος καὶ τρυφηλοῦ βίου πάσχουσι τοῦρκοις
 σπανίως εὐδοκιμοῦσιν οἱ ἐπιστήμονες ἱατροὶ, καὶ πράττουσι
 συνήθως θαύματα οἱ πάντῃ ἀνεπιστήμονες καὶ ἀγύρται, οἵτινες,
 μικρὸν προσέχοντες εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἱατρικῆς, περιορίζον-
 ται μόνον εἰς τὸ νὰ θεραπεύωσι τὸ ἡθικὸν τῶν ἄρρώστων των.
 Καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐδοκιμοῦσιν, ὅταν οἱ ἄρρώστοι ἔχουν
 ἀνάγκην ἡθικῆς θεραπείας μᾶλλον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων.
 Ἄλλως δὲ ἡ διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπεία οὔτε λίαν δαπανηρὰ
 εἶναι οὔτε ἀηδὴς ἴσως καὶ παρὰ τοῖς οὐδὲν τῶν νοσημάτων
 τούτων πάσχουσιν, ἰδίως μάλιστα παρὰ τοῖς κατοικοῦσι θερμὰ
 καὶ γεγυμνωμένα ἐκ δένδρων κλίματα, ὥσπερ τὸ ἡμέτερον ἐν
 Ἀθήναις. Οἱ τῶν τοιούτων κλιμάτων κάτοικοι, διαρκοῦντος τοῦ
 θέρους, καθ' ἑκάστην σχεδὸν πλέουσιν ἐν τῷ ἰδρῶτι των. Ὅσφ
 δὲ μεγαλειτέρα γίνεται διαφόρησις τοσούτῳ πλείοτεραι συλλέ-
 γονται ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ ἰδίως ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῇ καὶ
 τῇ χοληδόχῳ κύστει ὕλαι. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ φύσις συχνάκις
 προξενεῖ κατὰ τὸ θέρους παρὰ τοῖς κατοικοῦσι τοιαῦτα κλίματα
 εἰδός τι κρισίμου διαρροίας, τὴν ὁποίαν, μετρίαν οὔσαν, κατ'
 οὐδένα τρόπον πρέπει νὰ παύωσιν οἱ πάσχοντες· τοῦτο δὲ προ-
 νοεῖ ἡ φύσις, ἐν' ἀπαλλάξῃ τὸν ὀργανισμόν τῶν ἐν αὐτῷ ἐνα-
 ποταμιευθειῶν δριμειῶν ὑλῶν· ἀλλ' ὅ,τι οἴκοθεν προξενεῖ ἡ
 πάνσοφος φύσις δὲν ὀφείλει ἄρ' αὖ γε νὰ μιμῆται καὶ ὁ ἄνθρωπος,
 καίτοι οὐδὲν σπουδαῖον πάσχων; Οὐδὲν τῷ ὄντι εἶναι καταλ-
 ληλότερον τῆς χρήσεως τῶν σταφυλῶν, ἐν' ἀπαλλαγῇ ὁ ὀργα-
 νισμὸς τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχουσῶν δριμειῶν ὑλῶν· ὅθεν παρ'
 ἅπασιν σχεδὸν τοῖς μεταχειριζομένοις τὴν διὰ τῶν σταφυλῶν
 θεραπείαν, ἡ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀπλῶς ἐσθίουσι κατὰ πρῶ-
 τον πολλὰς σταφυλάς, ἐπέρχεται αὐθημερὸν τῆς χρήσεως αὐτῶν
 διαρροία τις λίαν ἀνακουφιστικὴ καὶ εὐχάριστος, διότι ἀντὶ νὰ
 ἐξασθενήσῃ, ὥσπερ διὰ τῶν ἄλλων διαρροϊῶν ὁ ὀργανισμὸς,
 τούναντίον δι' αὐτῆς ἐνισχύεται οὗτος, ὡς ἀπαλλασσόμενος

τῶν καταπιεζουσῶν τὰς δυνάμεις δριμειῶν ὑλῶν, παρέχεται εὐθυμία καὶ εὐρωστία, ζωογονεῖται ὁ πάσχων καὶ γίνεται πλήρης δραστηριότητος· τὴν τριαύτην λοιπὸν θεραπείαν πιστεύομεν, ὅτι καλὸν εἶναι νὰ μὴ ἀποφεύγουν καὶ αὐτοὶ οἱ οὐδὲν πάσχοντες.

Ἐν γένει δὲ ἡ διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπεία πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον πάντων αἱ σταφυλαὶ πρέπει νὰ ᾖναι ὥριμοι. Κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ὁ ἄρρώστος εἰ δυνατόν πρέπει νὰ κόπτη αὐτὰς μὲ τὰς ἰδίας αὐτοῦ χεῖρας ἀπὸ τοῦ κλήματος, μόλις ἀνατέλοντος τοῦ ἡλίου, νὰ ἐσθῇ δὲ μέχρι κόρου ἢ πλησμονῆς τοῦ στομάχου, ἢ καὶ πέραν μάλιστα τοῦ μέτρου τούτου· ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα, καλὸν μὲν εἶναι καὶ ἐπὶ πάσης μὲν ἄλλης περιπτώσεως, ἀλλ' ἰδίως ἐπὶ τῶν πασχόντων διάρροϊαν, ὁ φαγὼν τὰς σταφυλὰς νὰ πίνῃ κιathίσκον γλιαροῦ καὶ ἀρωματικοῦ ἐγχύματος, ἐν ἐλλείψει δὲ ἄλλου, ἅς πίνῃ κιathίσκον τοῦ συνήθους καφφέ, ἐν ᾧ ἐνσταζόνται καὶ σταγόνες τινὲς ρουμιού· ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα ὁ ἄρρώστος πρέπει νὰ περιπατήσῃ πεζὸς τοῦλάχιστον ἐπὶ μίαν ὥραν· θὰ ᾖναι δὲ μέγα εὐτύχημα, ἐὰν ὁ ἄρρώστος ᾖναι κυνηγὸς καὶ δυνηθῇ διὰ τοῦ ὅπλου του νὰ προμηθευθῇ τὸ πρόγευμα ἢ τὸ δεῖπνόν του· οὐδὲν δὲ πρόγευμα ἢ δεῖπνον εἶναι ἐπὶ τῆς διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπείας ὑγιεινότερον καὶ νοστιμώτερον τοῦ συγκειμένου ἐκ τρυγῶνος, ἢ ἐκ πέρδικος, ἢ ἐξ ὄρτυκος, ἢ ἐκ τσαλαπετεινοῦ (κατσουλιέρη) ἢ ἐκ συκοφάγου, ἢ μελισουργοῦ, ἢ ἐκ τεμαχίου λαγωῦ, τὰ ὅποια ἤθελε προμηθεύεσθαι διὰ τοῦ ὅπλου του ὁ ἄρρώστος.

Ἀλλ' ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν κατὰ δυστυχίαν εἶναι σπάνιοι οἱ δυνάμενοι, ἀνατέλοντος τοῦ ἡλίου, νὰ κόπῃσι μὲ τὰς ἰδίας αὐτῶν χεῖρας τὰς σταφυλὰς ἀπὸ τῆς ἀμπέλου καὶ νὰ τὰς τρώγῃσι, καὶ ἔτι σπανιώτεροι οἱ δυνάμενοι νὰ προμηθευθῶσι διὰ τοῦ ὅπλου τὸ πρόγευμα ἢ τὸ δεῖπνόν των, διὰ τοῦτο ἅς προσπαθῇσωμεν νὰ περιγράψωμεν τὴν διαίταν τῆς διὰ σταφυλῶν θεραπείας, ὅπως κάλλιον δύνανται νὰ μεταχειρισθῶσιν αὐτὴν ἐνταῦθα οἱ πάσχοντες· ἀναγκαῖον λοιπὸν εἶναι αἱ σταφυλαὶ νὰ τρώγονται λίαν πρῶτ', ἅμα ἀφυπνίσαντος τοῦ ἄρρώστου, νὰ ᾖναι κρύαι, νὰ ἐσθίωνται κατὰ κόρον, νὰ πίνῃ ὁ ἄρρώστος μετὰ τὴν ἐδωδὴν αὐτῶν κιathίσκον ἐγχύματος, ἢ τοῦ συνήθους καφφέ ἄνευ γάλακτος. Τὸ γάλα καὶ αἱ γαλακτεραί ἐν γένει τροφαὶ εἶναι ἀντενδεδειγμέναι παρὰ τοῖς χρωμένοις τὴν διὰ σταφυλῶν

θεραπείαν ἀναγκαῖον εἶναι ἐπίσης ὁ πάσχων, ἀμέσως μετὰ τὴν πόσιν τοῦ χλιαροῦ ἐγγύματος ἢ τοῦ καφῆ, νὰ ἐξέλθῃ εἰς περὶπατον, καὶ νὰ ὀδεύσῃ πεζὺς ἐπὶ μίαν τοῦλάχιστον ὥραν, ἔπειτα δὲ δύναται νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ δύο ἢ καὶ τρεῖς ὥρας καὶ μετὰ ταῦτα νὰ προγευθῇ. Τὸ δὲ πρόγευμα κατὰ τὸν Ἑλφτον (Helfft) καὶ Σχούλτζον (Schulze) καὶ ἄλλους πολλοὺς Γερμανοὺς, πραγματευθέντας ἰδίως περὶ τῆς διὰ σταφυλῶν θεραπείας, πρέπει νὰ σύγκηται ἐξ ἄρτου ἀρίστου, βεβρεγμένου μεθ' ὕδατος· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς οὗτοι ὡς πρόγευμα ἐννοοῦσιν ἐν τοῖς ψυχροῖς κλίμασι τὸ κατὰ λέξιν πρόγευμα, ἄλλως δὲ συνιστῶσι τὴν χρῆσιν τοῦ τε γεύματος καὶ τὴν τοῦ δείπνου ἰδίως, καὶ ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν τὸ πρόγευμα χρησιμεύει ὡς γεῦμα, διὰ τοῦτο τὸ πρόγευμα παρ' ἡμῖν, δὲν πρέπει νὰ σύγκηται μόνον ἐξ ἄρτου, ἀλλ' ὁ μεταχειριζόμενος τὴν σταφυλοθεραπείαν πρέπει νὰ τρώγῃ σὺν τῷ ἄρτῳ καὶ ποσότητά τινα κρέατος εἰ δυνατόν ὁποῦ, ἐνίοτε μάλισα καὶ κρέου, οἷον τεμάχιον ψυτοῦ, μείναντος ἀπὸ τοῦ τῆς προλαβούσης δείπνου, ἢ τρυγῶνα, ἢ ὀρτυγα ἢ πέρδικα ψυτά, καὶ οὐδέν τι πλεῖστον ἐπὶ τοῦ προγεύματος· ἀμέσως δὲ μετὰ τοῦτο πίνει ὁ ἄρρωστος κιαθίσκον χλιαροῦ ἀρωματικοῦ ἐγγύματος, ἢ κιαθίσκον ἀπλοῦ καφῆ, ὁ δὲ οἶνος καὶ ἡ ποικιλία φαγητῶν καὶ ἰδίως τὰ καρκεύματα, καὶ τὰ γαλακτερά καὶ τὰ ὠά, καὶ πάντα τὰ ὀσπρία, καὶ πάντα τὰ λαχανικά, καὶ αἱ ἀπὸ τῶν ἰχθύων τροφαὶ τόσον ἐπὶ τοῦ προγεύματος ὅσον καὶ ἐπὶ δείπνου τῶν μεταχειριζομένων τὴν διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπείαν οὐχὶ μόνον δὲν ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ βλάπτουσι. Μικράν τινα μόνον ποσότητα οἴνου ἀκράτου δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὁ πάσχων, καὶ τοῦτο μόνον ἵνα ἐκπλύνῃ τὸ στόμα του ἀπὸ τῶν τροφῶν ἀμέσως μετὰ τὸ πρόγευμα καλὸν εἶναι ν' ἀναπαυθῇ ἐπὶ μίαν ὥραν ὁ πάσχων, συνδιαλεγόμενος εὐθυμῶς ἢ καὶ παίζων παιγνιδίον τι, μὴ ἀπαιτοῦν πολλὴν σωμασκειάν, μετὰ δὲ ταῦτα δύναται νὰ ἐργασθῇ μέχρι τῆς τριτῆς ἢ τετάρτης μετὰ μεσημβρίαν· μετὰ δὲ ταῦτα καλὸν θεωρεῖται νὰ φάγῃ καὶ ἑτέραν τινὰ ποσότητα σταφυλῶν ἐπίσης κρύων καὶ ὠρίμων καὶ ἔπειτα νὰ περιπατήσῃ ἐπὶ δύο ὥρας. Περὶ δὲ τὴν ἑκτὴν ἢ τὴν ἑβδόμην μ. μ. ἂς καθίσῃ περὶ τὴν τράπεζαν ὅσον ἐνεστὶν εὐθυμος, καὶ ἂς γευθῇ ζωμὸν κρέατος ἢ ῥόφημα (σοῦπαν), κρέας βραστὸν καὶ κρέας ψυτόν· ἀντὶ δὲ τοῦ ψυτοῦ κρέατος, προτιμότερον εἶναι πάντοτε τὸ κυνήγιον, ἀντὶ δὲ τοῦ ζωμοῦ τοῦ κρέατος ἢ τοῦ ῥοφήματος ἂς μεταχειρίζεται ἐνίοτε χάριν ποικιλίας τὸ τουρκιστὶ λεγόμενον *πιλάμιον*. Μετὰ τὸ δεῖπνον δὲν ἀπα-

γορεύεται οὔτε ὁ συνήθης καφές, πάντοτε ὁμῶς ἄνευ γάλακτος, οὔτε τὸ κάπνισμα, ἀλλ' ἀναγκαιοτάτα μετὰ τὸ δεῖπνον καθίσταται ἢ ἐπὶ μίαν ἢ δύο ὥρας διασκέδασις διὰ συναναστροφῆς εὐθύμου ἢ καὶ διὰ τινος παιγνιδίου· ἐάν δὲ ὁ πάσχων ᾔῃαι πολὺ ἐξησθενημένος ἢ ᾔῃαι τοσοῦτον πολὺ προσκεκολλημένος εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου, ὥστε δυσανασχετεῖ ἢ δὲν δύναται νὰ κοιμηθῇ ἄνευ τούτου, τότε δύναται νὰ πῇ ποτήριον ἀκράτου οἴνου τὴν στιγμὴν τῆς εἰς τὴν κλίνην μεταβάσεως· αὕτη δὲ καλὸν εἶναι νὰ μὴ γείνη θραδύτερον τῆς 10 μ. μ. τὴν δὲ τετάρτην ἢ τὴν πέμπτην τῆς ἐπιούσης ὁ μεταχειριζόμενος τὴν διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπείαν πρέπει νὰ ᾔῃαι ἐξυπνος, ἵνα ἐπαλαλάβῃ καὶ αὐτὸς ὅσα τὴν προτεραίαν ἐπραξε.

Σμικρὸν δὲ ποτήριον τοῦ διὰ μαπτίχης ἢ διὰ θανίλης οἶνο-πνεύματος δὲν ἀπαγορεύεται ἀμέσως πρὸ τοῦ δεῖπνου εἰς τοὺς συνειθισμένους ὄντας μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ποτοῦ τούτου· οὔτε ἤθελε βλάψει τὸν ἄρρώστον καὶ ἡ ἐδωδὴ μικρᾶς ποσότητος τυροῦ ἐπὶ τε τοῦ προγεύματος καὶ ἐπὶ τοῦ δεῖπνου, καὶ δὲν εἶναι ἐγκλημα καθοσιώσεως ἂν ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ ὀπτοῦ κρέατος ὁ ἄρρώστος μεταχειρισθῇ ὀπτοὺς ἰχθύας, ἀλλὰ πάντοτε προσφάτους, καὶ τοῦτο μόνον σπανίως καὶ χάριν ποικιλίας. Μόνον τ' ἄλμυρά, τὰ ταρυχευτὰ καὶ τὰ καπνιστὰ καὶ τὰ ὄσπρια, καὶ τὰ ὠμὰ χόρτα καὶ τὰ γαλακτερά, καὶ τὰ ὠὰ πρέπει ν' ἀποφεύγῃ ὁ ἄρρώστος· τὰ μὲν διότι προξενοῦσι κακοὺς χυμούς· τὰ δὲ, διότι ἀναπτύσσουσιν ἀέρια ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῇνι· καὶ τὰ ὠὰ καὶ γαλακτερά, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προξενοῦσι κακοὺς χυμούς παρὰ τοῖς τοιαῦτα νοσήματα πάσχουσι.

Ἐν γένει δὲ ἡ διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπεία πρέπει νὰ παραταθῇ ὅσον ἐνεστι πλειότερον, ν' ἀρχῇται μὲν παρ' ἡμῖν μετὰ τὴν 15 Αὐγούστου καὶ νὰ λήγῃ εἰ δυνατόν περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἃς ἐσθίῃ ὁ ἄρρώστος οὐχὶ ὀλιγώτερον τῆς μισῆς ὁκάς σταφύλια ἐκάστοτε, ἔπειτα δὲ δύναται νὰ φθάσῃ ἀφόδως καὶ μέχρι τῶν δύο ὁκάδων. Εἶναι δὲ ὅλως ἀδιάφορον, ἐάν ἀποπτύῃ τὰ στέμφυλα ἢ καταπίνῃ καὶ ταῦτα, τοῦτο πρέπει ν' ἀφεθῇ καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀρρώστου, διότι οὐδέν τι κακὸν προσγίνεται, ἐάν καταπωθῶσι τὰ τε γήγαρτα (οἱ σπόροι) καὶ τὰ λοιπὰ στέμφυλα (αἱ φλοῦδαι τῶν σταφυλῶν), ἐπεὶ καὶ ταῦτα ναὶ μὲν δὲν διατρέφουσι τὸν ὀργανισμόν, ὅπως ἡ λοιπὴ οὐσία τῆς σταφυλῆς, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ πάντῃ ἄχρηστα, ἄλλως δὲ μετὰ τὴν πέψιν ταχέως ἐξέρχονται ταῦτα μετὰ τῶν λοιπῶν περιττωμάτων.

Παρά τοῖς πάσχουσι χρόνιαν διάρροϊαν ἐνίοτε ἐπαυξάνεται αὕτη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς χρήσεως τῶν σταφυλῶν, ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως πρέπει νὰ φοβίσῃ τοὺς πάσχοντας, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην ἡμέραν συνήθως παύει ἡ διάρροϊα καὶ ἐπέρχεται μάλιστα δυσκοιλιότης. Καλὸν ὅμως εἶναι οἱ πάσχοντες πρότερον διάρροϊαν ἢ καὶ αὐτοὶ οἱ παθόντες τοιαύτην μετὰ τὴν χρῆσιν τῶν σταφυλῶν, νὰ μὴ λησμονῶσι νὰ λαμβάνωσι τὸ χλιαρὸν ἀρωματικὸν ἔγχυμα ἐκαστοτε ἀμέσως μετὰ τὴν ἐδωδὴν τῶν σταφυλῶν.

Ὅσον δὲ ἐβόλαιον εἶναι ὅτι αἱ σταφυλαὶ ἐσθιόμεναι μόναι ὑπὸ τῶν ἀμπελοφυλάκων παχύνουσι μὲν αὐτοὺς, ἀλλὰ δὲν τοῖς παρέχουσι καὶ στερεὰς σάρκας, ὥσπερ παρετήρησε τοῦτο καὶ ὁ Γαληνός, τοσοῦτον ἀναντίρρητον εἶναι ἐπίσης ὅτι διὰ τῆς περιγραφείσης ἐνταῦθα καταλλήλου διαίτης αἱ σάρκες αὗται δύνανται νὰ γείνωσι στερεώταται, καὶ ὁ ἄρρωστος δύναται ν' ἀνακτήσῃ πλήρη τὴν υγείαν του, ν' ἀπαλλαγῇ μάλιστα διὰ παντὸς καὶ τῶν κατατρυχουσῶν αὐτὸν πρότερον ἰδιοτροπιῶν, καὶ ἰδίως τῆς ὀξύθυμίας· ἀλλ' οὐδεὶς πρέπει νὰ λησμονήσῃ, ὅτι καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῆς διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπείας, δὲν πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν διαίταν ἐκείνην, ἥτις τῷ προὔξενεσε τὸ νόσημα, ἀλλὰ νὰ συμμορφοῦται ὅσον ἐνεστί πλείοτερον μετὰ τοὺς δοθέντας ἐνταῦθα διαιτητικοὺς κανόνας· ἐν ἀνάγκῃ δὲ οἱ μὲν πάσχοντες φθισικὴν δυσκρασίαν πρέπει ν' ἀντικαταστήσωσιν ἀμέσως σχεδὸν τὴν διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπείαν μετὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὀρροῦ τοῦ γάλακτος, οἱ δὲ πάσχοντες πληθώρας καὶ ἐμφράξεις τῶν σπλάγχνων τῆς κάτω κοιλίας καὶ δερματικὰς ἢ ἀρθρητικὰς δυσκρασίας, διαρκούντος μὲν τοῦ χειμῶνος, πρέπει νὰ μεταχειρίζωνται πρῶτ' νήστεις καὶ ἐσπέρας πρὸ τοῦ δείπνου ἐν ξηρίῳ κατὰ τὴν ἐξῆς συνταγὴν.

Α. Τρυγικῆς ποτάσεως ὁρ. α.	R. Cremoris tart. Dr. i.
ἀνθέων θείου ὁρ. ἡμισεῖαν	flor. sulph. Dr. R.
ὑπανθρ. Μαγνησίας κόκ. ε.	magn. alb. g. v.
Μίξας ὁδὸς δόσεις τοιαύτας.	misc. Def. Dos tales.

Κατὰ τὸ ἔαρ καλὸν εἶναι νὰ μεταχειρίζωνται καὶ οὗτοι τὸν ὀρρὸν τοῦ γάλακτος, ἢ ἐναλλάξ ἐπὶ ἓνα μὲν μῆνα δύνανται νὰ μεταχειρίζωνται τοῦτον, ἐπὶ ἓνα δὲ ἕτερον μῆνα τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ξηρία.

Ἄξιον δὲ ἀπορίας εἶναι ὅτι τὴν διὰ σταφυλῶν θεραπείαν

μεταχειρίζονται σήμερον συστηματικῶς οὐχὶ μόνον κατὰ πολλοὺς σταφυλοτόπους τῆς πεπολιτισμένης Δύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Παραδουναβίαις ἡγεμονίαις· ἀξιότιμός τις φίλος μᾶς ἐβεβαίωσε πρὸ ἡμερῶν, ὅτι ἡ διὰ σταφυλῶν θεραπεία εἶναι ἐν πλήρει χρήσει κατὰ τὰς ἡγεμονίας ἐκεῖνας· πολλοὶ μάλιστα πάσχοντες μεταφέρονται ἐπίτηδες ἀπὸ ἐπαρχίας μὴ σταφυλοφόρου εἰς ἄλλην σταφυλοφόρον, ἀπαραλλάκτως ὅπως μεταφέρονται παρ' ἡμῖν εἰς τὰ δι' ἱαματικῶν ὑδάτων λουτρά. Περιττὸν δὲ εἶναι νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπεία ἐπὶ πολλῶν περιστάσεων εἶναι καὶ ἀσυγκρίτως ὠφελιμωτέρα, καὶ ἀσυγκρίτως ὀλιγοδαπανηρωτέρα, καὶ ἀσυγκρίτως ἡδυτέρα τῆς διὰ τῶν ἱαματικῶν ὑδάτων.

Ὡ πόσοι ἄρά γε θαθύπλουτοι λόρδοι Ἄγγλοι, πόσοι ὀλβιοὶ τῶν ψυχρῶν κλιμάτων ἄνθρωποι δὲν ἤθελον μᾶς ἐπισκέπτεσθαι κατ' ἔτος μόνον χάριν τῆς διὰ τῶν σταφυλῶν θεραπείας καὶ χάριν τῶν παρ' ἡμῖν ἀφθονωτάτων ἱαματικῶν ὑδάτων καὶ λουτρῶν, ἐὰν ἐδυνάμεθα νὰ τοῖς παρέξωμεν πλήρη ἀσφάλειαν, ἄνετον καὶ τερπνὸν βίον, ἀνόθευτον εὐνομίαν, εὐκόλον μετακόμισιν καὶ ἐγκάρδιον φιλοξενίαν! Πόσοι ἄρά γε τούτων δὲν ἤθελον θελχθῆ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων καλλονῶν καὶ τῆς μοναδικῆς φύσεως καὶ ἱστορίας τοῦ τόπου μας καὶ δὲν ἤθελον ἀποφασίσει ν' ἀποκατασταθῶσιν ἐνταῦθα καὶ νὰ καταστήσωσι τὴν πατρίδα μας διὰ τοῦ πλούτου τῶν καὶ τῆς σοφίας τῶν ἄλλην γῆν τῆς ἐπαγγελίας καὶ ἀληθῆ ἐδέμ! Οὐδεὶς ἄλλος ἐν τῷ κόσμῳ τόπος παρέχει ἡδυτέρας τῶν ἐλληνικῶν σταφυλάς, οὐδεὶς ἄλλος πλειότερα φυσικὰ, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν πάντῃ ἀκαλλιέργητα θέλγητρα, καὶ οὐδεὶς ἄλλος συνενώνει ἅπαντα ταῦτα μὲ ἱστορίαν τόσον ἐνδοξον καὶ τόσον διδακτικὴν, ὅσον ἐνδοξος καὶ διδακτικὴ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Καὶ τὴν μὲν ἀσφάλειαν, τὸν ἄνετον καὶ τερπνὸν βίον, τὴν ἀνόθευτον εὐνομίαν, καὶ τὴν εὐκόλον μετακόμισιν δὲν ἀπόκειται μόνον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἵνα παρέξῃ τοῖς ξένοις. Μόνον ἡ ἐγκάρδιος φιλοξένεια ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτοῦ, καὶ περὶ αὐτῆς οὐδεὶς δύναται νὰ ἐλέγξῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τούναντίον μάλιστα οἱ διασημότεροι τῶν τε Γάλλων, τῶν Ἀγγλῶν, τῶν Γερμανῶν, τῶν Ρώσων, τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἀμερικανῶν περιηγηταὶ δὲν εὐρίσκουσι λέξεις ἱκανάς, ἵνα ἐγκωμιάσωσι τὴν ἁθολὴν τὴν εἰλικρινῆ, τὴν πάντῃ ἀπροσποίητον καὶ τὴν μέχρι παραφορᾶς ἐνίοτε φθάνουσαν φιλοξενίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἴθε δὲ νὰ φωτίσῃ ἡ Θεία Πράνοια τοῦτόν τε καὶ τὰς κατὰ καιρὸν Κυβερνήσεις τοῦ νὰ

λάβωσι σύντονα καὶ ἀποτελεσματικὰ μέτρα καὶ περὶ ἀσφαλείας, καὶ περὶ ἀνέτου καὶ τερπνοῦ βίου, καὶ περὶ ἀνοθεύτου εὐνομίας, καὶ περὶ εὐκόλου μετακομίσεως, καὶ τότε ἡ ὡραία πατρίς μας οὐδεμιᾶς ἄλλης θὰ ᾔηται ὑποδεστέρα οὔτε κατὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν, οὔτε κατὰ τὰς ἀναμνήσεις, οὐδὲ ἴσως καὶ κατ' αὐτὴν τὴν στερεὰν καὶ ἀκράδαντον πέποιθθῃσιν περὶ μέλλοντος ἐνδοξατέρου.

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΕΝ ΟΛΛΑΝΔΑ.

Σκηναὶ καὶ ἀπομνημονεύματα γεωργικῆς περιηγήσεως.

1. Αἱ χαμηλαὶ γαῖαι.

Τὸ Βέμστερ, ἡ χλοερὰ περιοχή τῆς Φρίσης
καὶ τὸ Ὁθερ-Υσσελ (1).

Γ'.

Πρὸς νότον τοῦ Γρεϊστρέκ τῆς Φρίσης ἐκτείνεται ἡ περιοχή τῶν τιτανωδῶν λειβαδίων μέχρι τοῦ Σθάρτε-θάτερ, εὐρέος ποταμοῦ, ὅστις λαμβάνει τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς ἐκ τῶν μελανῶν ὑδάτων, τῶν ἐκ τῶν γαιῶν τοῦ Κεθόρδεν διερχομένων καὶ διὰ τοῦ Δεδεμσθάρτ εἰς τὸ Βέχτ χυνομένων· ἐνταῦθα δύναται τις νὰ λάβῃ ὀρθὴν ιδέαν περὶ τοῦ τί ἐστὶν ὑδατώδης περιοχή. Λίμναι μεγάλαι, ἡ Φλέσεν-μὲρ, ἡ Σλότερ-μὲρ, ἡ Τζέκε-μὲρ, ἡ Βολακερβύδη καὶ ἄπειρος ἀριθμὸς τάφρων καὶ δεξαμενῶν τὴν διακόπτουσι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις· ἡ ξηρὰ, πανταχοῦ ἰσοϋψῆς μὲ τὸ ὕδωρ καὶ πανταχοῦ βεβρεγμένη ἀπὸ ὕδωρ, εἶναι ἐντελῶς ὀριζόντιος καὶ ὁμοιάζει μὲ πεπηγυῖαν θάλασσαν. Τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὴν θέαν· καὶ εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἢ τεσσάρων λευγῶν βλέπει τις τὸ κωδωνοστάσιον ἐκκλησίας τινός, τῆς ὁποίας ἡ στέγη κρύπτεται ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα· ὅταν προχω-

(1) Ἰδε συνέχειαν τόμ. α' σελ. 318.